

Andrejka Žejn

Doktorati s področja slovanskega (historičnega) jezikoslovja

Slovansko filologijo, ki jo je omogočila ugodna politična klima v Avstro-Ogrski v drugi polovici 19. stoletja, so ugledni slovanski znanstveniki že takoj ob institucionalizaciji enakovredno postavili ob filologije z daljšo univerzitetno tradicijo. Filološke in zgodovinskojezikoslovne doktorske disertacije so na njej pod mentorstvom Vatroslava Jagića uspešno zagovarjali kasnejši univerzitetni profesorji Vatroslav Oblak, Rajko Nahtigal in France Kidrič, eden od ključnih osebnosti v razvoju NUK-a Janko Šle-binger in učitelj Josip Mencej.

Uvod – izoblikovanje, vsebina in razvoj dunajske slovanske filologije do konca prve svetovne vojne

Slovanska filologija na Dunaju je v času svojega nastanka sodila med t. i. »nove« ali nacionalne filologije, čeprav so vodilni raziskovalci slovanskih jezikov, slovaški filolog, literarni zgodovinar in pesnik Pavel J. Šafařík, ustanovitelj slovanske filologije pri Čehih Josef Dobrovský, utemeljitelj ruske slavistike Aleksander H. Vostokov in Slovenec Jernej Kopitar, slovansko filologijo vsebinsko in metodološko izoblikovali že pred institucionalizacijo in jo enakovredno postavili ob bok evropski znanosti. Bili so v tesnem stiku z vodilnimi evropskimi intelektualci, nosilci duhovnega in znanstvenega razvoja svojega časa.¹ V tem času je pri slovanskih narodih pokrajinsko oz. deželno pripadnost kot temelj identitete postopoma zamenjalo vprašanje odnosa med jezikom in kulturo ter ljudstvom.² Znanost, ki je bila najbolj kompetentna za ta vprašanja, pa je bila ravno slovanska filologija.

1 Jernej Kopitar, avstroslavist, zasidran še v evropskem razsvetljenstvu, je imel ob plodnih stikih s slovanskimi filologi tudi neposredne stike z Jakobom Grimmom, Wilhelmom von Humboldtom, Friedrichom Schleglom, Friedrichom von Adelungom in drugimi.

2 Prim. Stanislaus Hafner: *Geschichte der österreichischen Slawistik*. V: Josef Hamm in Günther Wytrzens (ur.): *Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1985, str. 11–28, tu str. 27.

Ustanovitev slovanske filologije je omogočila ugodna družbeno-politična klima, meščanska revolucija in državnopravno priznanje enakopravnosti vseh narodov in jezikov monarhije, vzajemno pa so pripomogle reforme šolstva, povezane s krepitvijo gospodarske in vojaške moči monarhije. Leta 1848 je novo ministrstvo za javni pouk kot svoj prvi ukrep na osamosvojeni Filozofski fakulteti dunajske univerze ustanovilo slavistično stolico za slovansko filologijo s profesorjem Franom Miklošičem in stolico za slovansko arheologijo pod vodstvom Jána Kollárja – slednja je bila zaradi Kollárjeve smrti kmalu ukinjena.³

Prvi profesorji slovanske filologije na Dunaju, vsi slovanskega izvora, so vzpostavili dunajsko slavistično šolo, ki jo opredelujeta razvoj metodologije raziskav in opazna kontinuiteta v predmetu znanstvenih raziskav, ki zajema starocerkveno-slovansko filologijo in tekstno kritiko, izdajanje najstarejših slovanskih jezikovnih spomenikov in njihovo interpretacijo s stališča kulturne zgodovine, vključitev slovanskih jezikov v evropsko primerjalno in zgodovinsko jezikoslovje, preučevanje jezikovnih stikov s sosednjimi jeziki ter primerjalna obravnava slovanskih jezikov kot celote in posameznih enot.⁴

Obdobje Frana Miklošiča

Fran Miklošič je bil do zasedbe mesta na univerzi politično aktiven kot predsednik akademijskega društva Slovenija, bil je avtor manifesta *Zedinjena Slovenija*, poklicno pa tajnik dvorne biblioteke. V Gradcu je študiral filozofijo in pravo. Znanstveno ga je zaznamoval zasebni študij pri Jerneju Kopitarju. Bil je v nenehnem tesnem stiku z ostalimi vodilnimi evropskimi izobraženci in tudi sam pomemben član evropskega izobraženstva, o čemer med drugim priča njegovo članstvo v skoraj vseh evropskih akademijah znanosti.

Miklošič je na slovanski filologiji predaval od letnega semestra 1849 do letnega semestra 1885. V času Miklošiča je skupnoslovansko filologijo zaznamovala širitev predmeta raziskav ter utrjevanje in poglobljanje teoretičnih temeljev in metod.⁵ Težišče njegovih raziskovalnih interesov so bila filološka in zgodovinska temeljna vprašanja starocerkvenoslovanske kulture, sistematično je popisoval besede in oblike v vseh slovanskih jezikih, se ukvarjal z etimologijo, s stiki slovanskih jezikov

---

3 Prim. prav tam, str. 39.

4 Prim. prav tam, str. 79.

5 Prim. Darko Dolinar: Kritične izdaje slovenskih tekstov v okviru slovanske filologije in nacionalne kulture. V: *Slavistična revija*, let. 54 (2006), št. 1, str. [1]–10, tu str. 2.

s sosednjimi jeziki in slovansko ljudsko kulturo v povezavi z jezikom. Preučeval je albanščino, romunščino in romske jezike. V središče zanimanja slovanske filologije je postavil slovanske jezike zlasti v njihovem zgodovinskem razvoju, kar je nadgradil s primerjalnim študijem in vključitvijo slovanskih jezikov v evropsko primerjalno in zgodovinsko jezikoslovje. Je avtor prvih filoloških izdaj slovanskih jezikovnih spomenikov. Med njegovimi številnimi objavami še posebej izstopa primerjalna slovnica slovanskih jezikov. Miklošič se je čutil pristojnega le za starejšo slovansko literaturo in slovansko ljudsko pesništvo, medtem ko je »moderno« literaturo imel za predmet estetike in kritike.⁶ Njegovi najprodonerjši študentje so zasedli slavistično stolicu na graški univerzi.

Na dunajski univerzi je zasedal tudi pomembne vodilne funkcije: tri leta je bil dekan Filozofske fakultete in eno leto rektor univerze. Prejel je številna državna priznanja in odlikovanja ter dedni viteški naziv. Leto po ustanovitvi Cesarske akademije znanosti in že ob prvih volitvah novih članov akademije leta 1848 je postal dopisni član akademije in leta 1851 tudi redni član. Njegov dopisni kip od leta 1897 stoji v avli dunajske univerze. Aktivno je sodeloval pri oblikovanju izobraževalne politike v slovanskih deželah monarhije, kot strokovna avtoriteta je predsedoval izpitni komisiji za srednješolske učitelje in bil član avstrijskega sveta za pouk.⁷

Miklošičev naslednik Vatroslav Jagić

Za svojega naslednika je Miklošič izbral Vatroslava Jagića, ki je na dunajski univerzi študiral klasično filologijo in *ex privata diligentia* slovansko filologijo pri Miklošiču. Doktoriral je na univerzi v Leipzigu. Do imenovanja za rednega profesorja na dunajski slovanski filologiji je bil srednješolski profesor v Zagrebu, od leta 1871 profesor na univerzi v Odesi, od zimskega semestra 1874/75 univerzitetni profesor v Berlinu, kjer je zasnoval osrednjo mednarodno slavistično revijo *Archiv für slavische Philologie* (izhajala 1876–1929), in 1880–86 profesor v Peterburgu.⁸

Jagić je bil leta 1886 imenovan za rednega profesorja za slovansko filologijo na dunajski univerzi, kjer je predaval do leta 1909. Leta 1887 je ustanovil seminar za slovansko filologijo.⁹ Povzel je Miklošičeve temelje dunajske slavistične šole,

6 Prim. Hafner: Geschichte der österreichischen Slawistik, str. 47–48.

7 Prim. prav tam, str. 49.

8 Prim. prav tam, str. 54–55.

9 Prim. prav tam, str. 61.

jih razvijal naprej in jim v določenih teorijah tudi nasprotoval. Bil je teoretik slovanske filologije, izdajal je najstarejše slovanske pisne spomenike. Jedro Jagićevih predavanj je ostala stara cerkvena slovanščina, na drugem mestu je bila slovnica ruskega jezika skupaj s primerjalno slovansko slovnico. Redka so bila predavanja o slovnica južnoslovanskih in zahodnoslovanskih jezikov. Od literarnih predavanj je bila na prvem mestu ruska literatura do 19. stoletja, sledile so literatura južnih Slovanov, starocerkvenoslovenska literatura in ljudsko pesništvo.¹⁰

Jagić je leta 1888 postal član Cesarske akademije znanosti na Dunaju, leta 1809 je prejel viteški naziv.¹¹

Do zadnjega desetletja 19. stoletja so se slovanske študije vsebinsko tako razširile, poglobile in razcepile, da so se rednemu profesorju pridružili še znanstveniki z drugih področij.¹² Leta 1893 je bila v seminarju za slovansko filologijo ustanovljena druga stolica za slovansko filologijo in arheologijo, ki jo je zasedel češki zgodovinar Konstantin Jireček.¹³ O raznovrstnih temah slovanske filologije so v Jagićevem seminarju predavali tudi mladi docenti Jagićeve šole.¹⁴ Jagićevo obdobje lahko označimo kot zrelo obdobje, v katerem so dozorele slovanske nacionalne kulture,¹⁵ njegovi študenti so diferencirali jezikoslovja posameznih nacionalnih jezikov, ki so bila utemeljena na skupnoslovanski filologiji dunajske šole.¹⁶

Cepitev slovanske filologije

Za Jagićevega naslednika sta bila leta 1910 imenovana Hrvat Milan Rešetar in Čeh Václav Vondrák. Z njima se je slovanska filologija tudi že razdelila na »južnoslovanske« in »severnoslovanske« jezike in literature, slednjim sta pripadli še stara cerkvena slovanščina in primerjalna slovnica slovanskih jezikov. Vsebinsko

10 Prim. prav tam, str. 57.

11 Prim. Rudolf Jagoditsch: Die Lehrkanzel für slavische Philologie an der Universität Wien 1849-1949. V: *Wiener slavistisches Jahrbuch*, let. 1 (1950), str. 1–52, tu str. 33.

12 Prim. prav tam, str. 34.

13 Jireček je bil prodoren in pionirski znanstvenik, utemeljitelj moderne mediavistike Balkana, zlasti Srbije in Dalmacije (prim. Hafner: *Geschichte der österreichischen Slawistik*, str. 69).

14 Prim. prav tam, str. 63.

15 Prim. Hafner: *Der Beitrag der Österreichischen Slawistik für das Erkennen und für den Aufbau der slawischen Nationalkulturen*, str. 16.

16 Prim. Stanislaus Hafner: *Die österreichische Slawistik und die Nationalkulturen der Südslawen*. V: Richard Georg Plaschka in Karl Heinz Mack (ur.): *Wegenetz Europäischen Geistes: Wissenschaftszentren und geistige Wechselbeziehungen zwischen Mittel- und Südosteuropa vom Ende des 18. Jahrhunderts bis zum Ersten Weltkrieg*. München: Verlag für Gesellschaft und Politik, 1883, str. 223–238, tu str. 238.

sta tudi Rešetar in Vondrák prevzela in nadaljevala tradicijo dunajske slavistike: Vondrákove raziskave so se osredotočile na staro cerkveno slovanščino, objavljali je tekstnokritične izdaje starocerkvenoslovanskih spomenikov¹⁷ ter predaval zgodovinsko slovnico češčine in poljščine, osnovne poteze slovanske paleografije, starejše slovanske literature in vodil vaje severnoslovanskega odseka seminarja. Rešetar se je ukvarjal z južnoslovanskimi jeziki in literaturo, predaval je rusko slovnico, glasoslovje in oblikoslovje modernih glavnih slovanskih jezikov in vodil južnoslovanski del seminarja.¹⁸ Dunajska slavistika je še v času Vondráka in Rešetarja ob propadu monarhije leta 1918 izgubila dotedanjo politično-kulturno vlogo in doživela občuten prelom.¹⁹

Vatroslav Oblak

Oblakovo življenje je zaznamovala bolezen, ki ga je spremljala vse od gimnazije in zaradi katere je zelo mlad, pri dvaintridesetih letih umrl,²⁰ zaradi česar sta kakovost in obseg njegova znanstvene zapuščine še toliko bolj impresivna.

Vatroslav Oblak se je rodil 15. maja 1864 v Celju. Zadnji letnik in maturo je opravljal na gimnaziji v Zagrebu. V petem letniku gimnazije si je že začel dopisovati z Baudouinom de Courtenayjem, ki je Oblaka usmerjal glede študija aktualne jezikoslovne in filološke literature in ob Vatroslavu Jagiću postal eden njegovih najpomembnejših učiteljev. Oblak je že v višjih letnikih preučeval staro cerkveno slovanščino po Miklošičevi slovnici, slovansko dialektologijo, primerjalno indoevropsko slovnico ter avesto, se učil ruščino, prebiral Jagićeve razprave, se seznanjal z aktualnimi jezikoslovnimi in zlasti fonetičnimi raziskavami. Kot dijak je tudi že začel zbirati dialektološko gradivo v širši domači okolici.²¹ V osmem letniku gimnazije v Zagrebu je že pisal razprave, ki jih je kasneje objavil v reviji *Archiv für slavische Philologie*.

17 Prim. Jagoditsch: Die Lehrkanzel für slavische Philologie an der Universität Wien 1849–1949, str. 35.

18 Prim. Hafner: Geschichte der österreichischen Slawistik, str. 73.

19 Prim. prav tam, str. 79.

20 Večino podatkov, razen kjer ni označeno, povzemamo po izčrpnem prispevku Matije Murka, prim. Matija Murko: Dr. Vatroslav Oblak. V: Fran Levec (ur.): *Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov VI*. Ljubljana: Slovenska matica, 1899, str. 142–313. Murko navaja tudi odlomke iz Oblakove korespondence z Baudouinom de Courtenayjem (ki je bila kasneje objavljena posebej), Stanislavom Škrabcem in iz lastne korespondence z Oblakom. Murkov prispevek prinaša tudi Oblakovo bibliografijo in vsaj delni popis Oblakove zapuščine, ki jo je Oblakov oče podaril dunajskemu seminarju za slovansko filologijo.

21 Prim. Jan Baudouin de Courtenay, Vatroslav Oblak: *The correspondence between Jan Baudouin de Courtenay (1845–1929) and Vatroslav Oblak (1864–1896). The beginnings of the scientific study of minor Slavic languages*, ur. Rado L. Lencek. München: Slavica Verlag dr. Anton Kovač, 1992, str. 185.

Na dunajski univerzi je Oblak začel študirati v zimskem semestru leta 1886/87, zadnja predavanja je vpisal v poletnem semestru 1890. Poslušal je vsa predavanja pri Jagiću, pretežno jezikoslovna in filološka predavanja, le tri – dve o južnoslovanski literaturi in eno o ruski literaturi 18. in 19. stoletja – literarnozgodovinska in eno iz slovanske etnografije. Vsako leto je Oblak obiskoval Jagićev seminar, kjer se je kmalu izkazal s svojim znanjem in zanimanjem za znanstveno preučevanje jezika.²² Med predavanji, ki jih vpisal pri privatnih docentih, tudi pri Karlu Štreklju, so prevladovale teme s področja slovanskega jezikoslovja in slovanske filologije ter indoevropеistike. Zanimal se je za slovnico posameznih slovanskih jezikov (poljščina, bolgarščina, litovščina) in poslušal predavanja iz sanskrita, latinske in grške slovnice, grške dialektologije in epigafike. S področja, ki ga danes uvrščamo v etnologijo, je vpisal le tri predavanja o ljudski pesmi pri Slovanih, Slovencih in Srbih (o slednjih dveh pri Štreklju). Literarnozgodovinska predavanja so vključevala oris češke literarne zgodovine od konca 18. stoletja ter življenje in pesništvo Franceta Prešerna. Pri Rudolfu Meringerju je obiskoval še predavanje o aktualnih raziskavah v jezikoslovju, poslušal je predavanje o fiziologiji glasov.²³

Med študijem je napisal številne ocene pomembnih del slovanske filologije, ki jih je objavljial zlasti v revijah *Archiv für slavische Philologie* in *Ljubljanski zvon*. Že med študijem je napisal eno svojih najpomembnejših razprav, in sicer razpravo o zgodovini samostalniške sklanjatve v slovenščini, *Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen*, in nadaljeval terenske raziskave slovenskih narečij.

Naslov Oblakove disertacije je bil *Die kirchenslavische Übersetzung der Apokalypse* (Starocerkvenoslovanski prevod Apokalipse). Po Murkovem mnenju je Oblak to izrazito filološko temo izbral na pobudo svojega učitelja Jagića. Disertacija je bila objavljena še istega leta v reviji *Archiv für slavische Philologie*.²⁴ V njej je Oblak upošteval več verzij starocerkvenoslovanskih prevodov svetopisemskega *Razodetja*, ki so mu bile na voljo, jih sopostavljial ob grške in latinske različice ter tipologiziral in komentiral razmerja glede na podobnosti in razlike. Na podlagi besedišča in slovnčnih struktur je še preučeval razmerja med starocerkvenoslovanskim prevodom *Razodetja* ter evangelijev in psalmov. Z natančno filološko analizo je pokazal, da je bila *Apokalipsa* prevedena iz grškega izvirnika v starejšem obdobju stare cerkvene

22 Prim. Franc Jakopin: Vatroslav Oblak kot kritik v Jagićevem Archivu. V: Alenka Šivic - Dular (ur.): *Vatroslav Oblak. Mednarodni simpozij Obdobja. Zbornik*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 1998, str. 53–61, tu str. 53–54.

23 Archiv der Universität Wien (v nadaljevanju UAW), Nationale, Vatroslav Oblak.

24 Prim. Vatroslav Oblak: Die kirchenslavischen Übersetzungen der Apokalypse. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 13 (1891), str. 25–67.

slovanščine, in ugotavljal, da so bili glagolski prepisi *Razodetja* deloma redigirani po latinskih virih. Oblakova disertacija še danes velja za temeljno delo s področja filološke obravnave starocerkvenoslovanskega prevoda *Apokalipse*.²⁵

Glavni rigoroz iz slavistike je Oblak opravljal 16. februarja 1891, stranski 9. marca 1891 iz filozofije. Promoviran je bil 11. marca 1891.²⁶ Zelo kmalu po promociji je Oblak s štipendijo dunajske univerze potoval v Bolgarijo in Makedonijo, kjer je zbiral narečno gradivo. To njegovo terensko delo je bilo pomemben mejnik v določanju zemljepisnega izvora stare cerkvene slovanščine, ki ga je Oblak s podporo Jagićevih teorij uvrstil v solunsko okolico. Narečno gradivo je v letu 1892 s finančno podporo dunajske univerze zbiral na otokih v južni Dalmaciji in na Krku. Ob svojih dialektoloških potovanjih je, kolikor je le uspel, zbiral in preučeval tudi razne slovanske pisne spomenike in rokopise.

Marca 1893 je na Filozofski fakulteti v Gradcu zaprosil za naziv *venia legendi*. Kot habilitacijsko razpravo je predložil svoje delo o nominalni deklinaciji. V Gradcu je začel predavati v zimskem semestru 1893/94 z uvodom v starocerkvenoslovansko slovnico in pregledom slovanskih jezikov. Pri svojih študentih je zbiral zlasti slovensko in južnoslovansko narečno gradivo ter nadaljeval z narečjeslovnimi terenskimi raziskavami. Leta 1894 je postal sourednik revije *Archiv für slavische Philologie*. Januarja 1896 je bil predlagan za izrednega profesorja slovanske filologije s posebnim ozirom na slovenščino in potrjen 12. marca 1896, v kratkem naj bi postal še redni profesor, vendar ga je prehitela smrt. Vatroslav Oblak je umrl v Celju 16. aprila 1896. Na mesto izrednega profesorja, predvideno zanj, je bil imenovan Karel Štrekelj.

Vatroslav Oblak je bil v prvi vrsti jezikoslovec, njegov osrednji interes je bila slovenščina, njena narečja in njen zgodovinski razvoj. Velja za utemeljitelja slovenske zgodovinske dialektologije. Poudarjal je pomen preučevanja vseh slovenskih virov in spomenikov za poznavanje jezika in njegovega zgodovinskega razvoja. Bil je široko razgledan v slovanskem jezikoslovju in jezikoslovju na sploh, kar je v njem spodbujalo kritičen razmislek in kritično sprejemanje sodobnih teorij v jezikoslovju. Izhajal je iz mladogramatične šole, kasneje pa je na podlagi svojih opažanj v terenskih raziskavah zavračal mladogramatične teorije o brezizjemnosti

25 Prim. Marcus Sigismund: Die griechisch-lateinischen Apk-Bilinguen (und andere mehrsprachige Manuskripte der Apk). V: M. Sigismund, M. Karrer, U. Schmid (ur.): *Studien zum Text der Apokalypse* (ANTF47), Berlin: de Gruyter, 2015, str. 315–364, tu str. 316.

26 Prim. UAW, Rigorosenprotokoll, Vatroslav Oblak.

glasovnih zakonov in videl jezik kot družbeni proizvod, opazoval je že razlike v glasovnih razvojih v govoru starejše in mlajše generacije in opisoval variantnost. Njegove raziskave bolgarščine in makedonščine imajo velik pomen ne le za bolgarsko dialektologijo in zgodovinsko slovnico ter makedonistiko, ampak za širšo slavistiko in za splošno jezikovno teorijo. Njegove razprave so ohranile veljavnost in vrednost vse do danes, saj je njegov obsežen znanstveni opus še vedno aktualen za številne raziskovalce slovanskih jezikov. Po njegovi zgodovinskonarečjeslovni metodi se je med drugimi zgledoval Josip Komljanec v svojem doktoratu o fonologiji dolenskega narečja.

Janko Šlebinger

Rodil se je 19. oktobra 1876 na Ledinku pri Zgornji Ščavnici. Osnovno šolo je obiskoval v Zgornji Ščavnici, leta 1890 se je vpisal na klasično gimnazijo v Mariboru. Eno leto je bil vpisan na bogoslovje, po maturi leta 1899 pa je na dunajski univerzi vpisal študij slovanske in germanske filologije, ki ga je končal leta 1903.²⁷ Vpisal je Jagičevo slovnico ruskega jezika in primerjalno slovansko gramatiko, Murkovo predavanje o ilirizmu, pri Vondráku staro cerkveno slovanščino in češko literaturo, pri Rešetarju srbohrvaško oblikoslovje in dialektologijo. Na germanski filologiji je obiskoval nemški literaturo pri Minorju in predavanja prof. Heinzla.²⁸

Promoviral je z disertacijo s področja zgodovine slovenskega jezika z naslovom *Adam Bohorič. Ein Beitrag zur Geschichte der slovenischen Philologie* (Adam Bohorič. Prispevek k zgodovini slovanske filologije).²⁹ V disertaciji je podal vsebinski pregled Bohoričeve slovnice in uvoda k njej, obravnaval je uveljavitev bohoričice v praksi od Pohlina in Vodnika dalje. Osrednji del disertacije je bila analiza glasoslovja in oblikoslovja pri Bohoriču. Jagić je bil v oceni disertacije dokaj kritičen, opozoril je najprej na preširok naslov, pod katerem bi pričakoval celostno obravnavo Bohoričevega dela, kritiziral je preveč suhoparno obravnavo, v katero bi moral Šlebinger vključiti primerjalni vidik in ovrednotenje Bohoričeve slovnice, ter obravnavo bohoričice po Bohoriču šele od Vodnika in Pohlina dalje. Opazil je nekatere napake pri interpretaciji jezikovnih pojavov. Po Jagičevem mnenju se je avtor disertacije le med vrsticami dotaknil pomembnih vprašanj, kot na primer

27 Janez Logar: Šlebinger, Janko, akademik (1876–1951). V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Splet.

28 Prim. UAW, Nationale, Johann Šlebinger.

29 Disertacija ni ohranjena, njeno vsebino je bilo mogoče povzeti le še po ohranjeni oceni Vatroslava Jagića.

vprašanja odnosa do jezika pri Trubarju, Dalmatinu in Krelju ali vprašanja glagolice pri postavljanju temeljev slovenskega knjižnega jezika. Vendar Jagić ob kritiki v oceni poudari, da Šlebinger v disertaciji še zdaleč ni pokazal vsega svojega znanja in da se je med študijem izkazal kot priden in prizadeven študent, na podlagi česar je delo odobril za opravljanje strogih izpitov.³⁰ Šlebingerjevo disertacijo, kot jo je predstavil Jagić, lahko razumemo v luči kasnejše Šlebingerjeve kariere, v kateri se je izkazal zlasti kot izvrsten popisovalec in opisovalec in manj kot interpret. Promoviran je bil 21. julija 1903.³¹

Po doktoratu se je Šlebinger želel zaposliti v Dvorni knjižnici na Dunaju in se posvetiti bibliografiji, vendar je vseeno sprejel profesorsko mesto na II. državni gimnaziji v Ljubljani, nato je poučeval v Novem mestu in spet v Ljubljani na realki.³² V letih 1910–1916 je bil urednik revije *Ljubljanski zvon* in več let urednik knjižnih izdaj Tiskovne zadruge. Leta 1925 se je zaposlil v Študijski knjižnici v Ljubljani, kasnejši Univerzitetni biblioteki oz. Narodni in univerzitetni knjižnici, in bil njen ravnatelj od 1927 do upokojitve leta 1964. Decembra 1946 je bil imenovan za dopisnega člana SAZU.³³ Osrednja področja njegovega delovanja so bila bibliografija in biografija ter v manjši meri literarna zgodovina.³⁴ Janko Šlebinger je odločilno prispeval k slovenskemu bibliotekarstvu in igral odločilno vlogo pri razvoju današnje Narodne in univerzitetne knjižnice. Umrj je 3. februarja 1951 v Gornji Radgoni.

Rajko Nahtigal

Rajko Nahtigal, tako kot Karel Štrekelj in Vatroslav Oblak profesor na graški slovenistično usmerjeni slovanski stolici, je prvi in edini od trojice, ki je lahko bil neposredno aktivno udeležen pri ustanavljanju ljubljanske univerze ter Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Rajko Nahtigal se je rodil 14. aprila 1877 v Novem mestu. Njegov oče je bil gimnazijski profesor. Prva dva razreda ljudske šole je Nahtigal opravil doma,³⁵ tretji in četrti razred je obiskoval v frančiškanski ljudski šoli ter prva dva letnika gimnazije

30 Prim. UAW, personalna mapa z doktorski akti št. 1637 (Rigorosenakt, RA 1637), ocena disertacije.

31 Prim. UAW, Rigorosenprotokoll, Johann Šlebinger.

32 Prim. Janez Logar: Ob smrti Janka Šlebingerja. V: *Slavistična revija*, let. 4 (1951), št. 3–4, str. 283–285, tu str. 283.

33 Prim. Janez Logar: Šlebinger, Janko, akademik (1876–1951). Splet.

34 Prim. Janez Logar: Ob smrti Janka Šlebingerja, str. 283.

35 Prim. UAW personalna mapa z doktorski akti št. 1637 (Rigorosenakt, RA 1637), Curriculum vitae.

v višji realki v Novem mestu. Po očetovi smrti se je z družino preselil v Ljubljano, kjer je končal zadnja dva letnika gimnazije in leta 1895 maturiral. Podobno kot mnogi študenti dunajske slovanske filologije je že v gimnaziji prebiral zlasti dela dunajskih profesorjev s področje fonetike, stare cerkvene slovanščine in primerjalne indoevropske slovnice.³⁶

V zimskem semestru 1895/96 se je Rajko Nahtigal³⁷ na Dunaju vpisal na Filozofsko fakulteto. Na fakulteti je poslušal zlasti predavanja iz slovanske filologije, v drugi vrsti iz primerjalnega jezikoslovja, klasične filologije in filozofije,³⁸ zadnje štiri semestre se je posvetil izključno študiju slovanske filologije. Vpisal je večino predavanj pri Jagiću, in sicer primerjalno slovnico slovanskih jezikov, slovansko besedotvorje in skladnjo ter slovansko paleografijo, ruščino in albanščino, literarnozgodovinska predavanja o najstarejši literaturi in literaturi 16. in 17. stoletja pri južnih Slovanih in o ruski literaturi 19. stoletja, dve etnološki predavanji – o slovanski ljudski pesmi in primerjalno o etnologiji vzhodnih in južnih Slovanov – ter uvod v slovansko filologijo. Dve predavanji, tematologija in slovnica slovenskega jezika, je vpisal pri Karlu Štreklju, pri Vondráku zgodovino pisave pri Slovanih, staro cerkveno slovanščino ter češki jezik in literaturo. V zadnjih štirih semestrih so ga pritegnila tudi Jirečkova predavanja o zgodovini slovanskih ljudstev, pri Rešetarju je obiskoval le predavanje o zgodovini srbohrvaščine.³⁹ Med Nahtigalovimi predavatelji na slovanski filologiji moramo izpostaviti tudi Matijo Murka, ki je kasneje povabil Nahtigala v Gradec za Štrekljevega naslednika; v duhu Murkovih dunajskih predavanj o romantiki pri južnih Slovanih je imel Nahtigal ob vseslovanski akademiji na Dunaju leta 1900 slovesni govor o Prešernu.⁴⁰ Ves čas študija, razen v prvem semestru, je obiskoval seminarske vaje, v Jagićevem seminarju je kot študent predaval o »kavzalnem neksusu med akcentom in vokalno kvaliteto v slovenščini« ter bil v letih 1898 in 1900 bibliotekar seminarja. Med študijem se je Nahtigal tesno spoprijateljil z Ivanom Prijateljem,⁴¹ s katerim sta kasneje sodelovala pri ustanavljanju ljubljanske slavistike.

36 Prim. Rudolf Kolarič: Prof. dr. Rajko Nahtigal. Življenje in delo. V: *Slavistična revija*, let. 1 (1948), št. 1–2, str. 95–100, tu str. 95.

37 V prvih štirih semestrih je vpisan kor Raimund Nachtigall, nato kot Rajko Nachtigall.

38 Prim. UAW personalna mapa z doktorskimi akti št. 1637 (Rigorosenakt, RA 1637), Curriculum vitae.

39 Prim. UAW, Nationale, Raimund Nachtigall.

40 Prim. Rajko Nahtigal: France Prešeren (1800–1900). V: *Prešernov album 1800–1900 – Ljubljanski zvon*, let. 20 (1900), str. 720–722.

41 Prim. Rajko Nahtigal: Pisma Ivana Prijatelja s študijskega potovanja. V: *Ljubljanski zvon*, let. 57 (1937), št. 7–8, str. 301–313.

20. januarja 1900, po osmih semestrih študija, je Nahtigal opravil absolutorij, 23. aprila 1900 je vložil prošnjo za opravljanje glavnega strogega izpita iz slovanske filologije in stranskega iz primerjalnega jezikoslovja. K vlogi je priložil obsežno disertacijo v dveh delih z naslovom *Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Besēda trehъ svjatitelej samt einer literaturgeschichtlicher Übersicht derselben* (Prispevek k raziskavam t. i. Pogovora treh svetih z literarnozgodovinskim pregledom). Jireček je v oceni na kratko povzel osnovna dejstva o spomeniku in sklenil, da opravljeno delo pomeni dragocen prispevek k poznavanju obsežne apokrifne literature srednjeveške Evrope,⁴² medtem ko je Jagić v disertaciji prepoznal nov pristop v obravnavi s kritičnim pogledom na dotedanje raziskave.⁴³

V doktoratu, kasneje objavljenem v treh delih v reviji *Archiv für slavische Philologie*,⁴⁴ Kolarič⁴⁵ prepozna Jagićev vpliv. V izrazito filološki disertaciji je Nahtigal jezikovno in motivno analiziral v Rusiji zelo razširjena apokrifna besedila zvrsti »vprašanj in odgovorov«, ki se v ruskih rokopisih od 17. stoletja dalje pojavljajo pod naslovom *Besēda trehъ svjatitelej (Pogovor treh svetih)*.⁴⁶ V uvodu Nahtigal izpostavi pomen raziskovanja tega spomenika in podrobno, primerjalno in kritično povzema dotedanje raziskave. Pred analitičnim delom postavi hipotezo, da ima tako rekoč »pravi« *Pogovor treh svetih* neko bolj enotno in sklenjeno celoto, kot se zdi na prvi pogled. Za potrditev svoje hipoteze analizira in primerja posamezna besedila, ki veljajo za del *Pogovora treh svetih*, pri čemer se osredotoča na formalno plat besedil (ujemanje oz. neujemanje zaporedja vprašanj in odgovorov, njihovega številčenja) in na njihove skupne značilnosti. Nastanek prevodov uvršča deloma vsaj v 12., 13. stoletje na področje današnje Bolgarije in Makedonije, primerjalno upošteva starocerkvenoslovanski prevod, grške izvirnike in sorodna besedila v latinščini. Na podlagi primerjalne analize skuša v nadaljevanju skicirati dejansko vsebino tega spomenika in potrditi svojo izhodiščno hipotezo, ob čemer poudarja, da vsa besedila še niso najdena in da so potrebne še nadaljnje in bolj poglobljene

42 Prim. UAW personalna mapa z doktorski akti št. 1637 (Rigorosenakt, RA 1637), ocena disertacije.

43 Prim. prav tam.

44 Prim. Rajko Nachtigall: Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte »Бесѣда трехъ святителей«. V: *Archiv für slavische Philologie* let. 23 (1901), str. 1–95; Rajko Nachtigall: Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte »Бесѣда трехъ святителей«. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 24 (1902), str. 321–408; Rajko Nachtigall: Zusätze und Berichtigungen zu »Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte »Бесѣда трехъ святителей« (Archiv XXIII—XXIV). V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 26 (1904), str. 473–477.

45 Prim. Kolarič: Prof. dr. Rajko Nahtigal. Življenje in delo, str. 96.

46 Gre za apokrifno literaturo z biblijskimi, eshatološkimi, kozmogoničnimi in drugimi podobnimi vsebinami v obliki vprašanj in odgovorov. Vprašanja postavljajo in nanje odgovarjajo Bazilij Veliki, Gregor Nazianski in Janez Zlatousti.

raziskave že znanih besedil. Nahtigal je z analizo in ugotovitvami ovrgel nekatere dotedanje hipoteze o izvoru tega spomenika in podal še danes veljavne ključne ugotovitve o besedilu.

Nahtigal je stroge izpite opravil decembra 1900 in bil promoviran 15. februarja 1901.⁴⁷ Leta 1900 je odšel s štipendijo prosvetnega ministrstva v Rusijo, v Moskvo in Peterburg. V Rusiji je navezal stike s pomembnimi ruskimi jezikoslovci, z raziskavami v moskovskih bibliotekah in arhivih je nadaljeval in poglobljal svoje starocerkvenoslovanske študije.⁴⁸ Na Dunaj se je vrnil leta 1902, postal je lektor in pozneje docent za ruski jezik na Zavodu za vzhodne jezike in na Dunajski trgovski akademiji, pozneje tudi v seminarju in v slovanskem institutu za zgodovino vzhodne Evrope. Na Dunaju je poučeval ruščino do leta 1912.

Po smrti Karla Štreklja, profesorja na graški slovenistiki, je Matija Murko na podlagi razprave o ruskem naglasu z naslovom *Akzentbewegung in der russischen Formen- und Wortbildung. I, Substantiva auf Konsonanten* (Naglasni premik v ruskem oblikoslovju in besedotvorju, I, Samostalniki na soglasnik) Nahtigala predlagal za profesorja na drugi slavistični (slovenistično usmerjeni) katedri graške univerze.⁴⁹ Leta 1913 je tako Nahtigal za Oblakom in Štrekljem dobil mesto izrednega profesorja slovanske filologije s posebnim ozirom na slovenski jezik in literaturo na univerzi v Gradcu. V Gradcu se je začel ukvarjati z zgodovino slovenskega jezika, preučeval je v prvi vrsti *Brižišne spomenike*. Leta 1917 je bil v Gradcu imenovan za rednega profesorja, postal je vodja slavističnega seminarja. Istega leta je sodeloval pri kodifikaciji albanškega jezika. Nahtigal je še v Gradcu leta 1917 z Antonom Kasprenom, Francetom Kidričem in svojim učencem Franom Ramovšem ustanovil revijo *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* (1918–1931) in postal njen sourednik.

Dobro leto kasneje je v Ljubljani postal član vseučiliške komisije, ki je organizirala priprave na univerzo. Nahtigalov pogled na uvedbo slovenskega univerzitetnega študija je postal v marsičem vsebinska in organizacijska podlaga za nastanek ljubljanske univerze.⁵⁰ Skupaj z Ivanom Prijateljem, Francetom Kidričem in Franom

47 Prim. UAW, Rigorosenprotokoll, Raimund Nachtigall.

48 Prim. Kolarič: Prof. dr. Rajko Nahtigal. Življenje in delo, str. 96.

49 Prim. Franc Jakopin: Krog Nahtigalovih korespondentov – jezikoslovcev in filologov. V: Franc Jakopin (ur.): *Nahtigalov zbornik. Slovansko jezikoslovje: prispevki z mednarodnega simpozija v Ljubljani 30. junija–2. julija 1977*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 119–134, tu str. 128.

50 Prim. Jože Ciperle et al.: *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji. 1. ponatis razstavnega kataloga iz leta 2001 s popravki, razširitvijo poglavij o virih in literaturi in z dodanim besedilom za 40. rektorja dr. Jožeta Mencingerja*. Ljubljana: Univerza, 2006, str. 22.

Ramovšem⁵¹ je postavljaj temelje ljubljanske slavistike; bil je ustanovitelj, organizator in vodja Seminarja, nato Instituta za slovansko filologijo (danes Oddelek za slovenistiko in Oddelek za slavistiko), poskrbel je za obsežno inštitutsko knjižnico. V zimskem semestru 1919/20 je začel s predavanji in seminarji na stolici za splošno slovansko filologijo s staro cerkveno slovanščino. V Ljubljani je Nahtigal nadaljeval svoje raziskave stare cerkvene slovanščine zlasti na področju besednega zaklada in etimologije, z obravnavo vprašanj glagolice je bistveno prispeval k rekonstrukciji prvotne glagolice. Ponovno se je vrnil tudi k rusistiki. Zaposlovali sta ga še primerjalna slovanska slovnica in slovanska filologija.

Nahtigal je bil dvakrat dekan ljubljanske Filozofske fakultete, prvič takoj ob njeni ustanovitvi, nato še v študijskem letu 1934/35, v letih 1927/28 je bil rektor Univerze v Ljubljani. Leta 1921 je ustanovil Znanstveno društvo za humanistične vede, ki je pripravljalo pot akademiji, ves čas je bil njegov predsednik. Leta 1938 je postal redni član novoustanovljene Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, bil je njen prvi predsednik (1939–1942), po drugi svetovni vojni 1945–1949 načelnik razreda za zgodovinske in zemljepisne vede, filozofijo in filologijo. V letih 1935–1937 je bil prvi predsednik Slovenskega slavističnega društva, od leta 1937 pa njegov častni član. Bil je urednik in sourednik *Razprav Znanstvenega društva za humanistične vede, Južnoslovenskega filologa* in *Slavistične revije*. Za znanstvene zasluge je bil imenovan za dopisnega člana Slovenskega inštituta v Pragi leta 1929, Srbske kraljevske akademije v Beogradu leta 1930 in Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu leta 1931. Nahtigal se je upokojil leta 1953 in bil po upokojitvi izvoljen za častnega predsednika Seminarja za slovansko filologijo. Umril je 29. marca 1958.

Josip Mencej

Josip Mencej se je rodil v vasi Studenec (današnji Ig) pri Ljubljani 3. marca 1877. Maturiral je na državni gimnaziji v Ljubljani. Po maturi se je vpisal na študiji teologije v Celovcu, iz katerega je »prostovoljno izstopil« po tretjem semestru.⁵² Njegov prvi semester na dunajski Filozofski fakulteti je bil zimski semester 1901/02, zadnji pa poletni 1905.

V prvih treh semestrih je Mencej vpisal le predavanja iz klasične filologije, od četrtega semestra naprej pa se je ob klasični filologiji v večji meri posvetil slovanski

51 Fran Ramovš je v Gradcu študiral slavistiko in indoevropistiko in se na graški univerzi pod Nahtigalovim vodstvom tudi habilitiral.

52 Prim. UAW, personalna mapa z doktorskimi akti št. 1981 (Rigorošenakt, RA 1981), Curriculum vitae.

filologiji in redno obiskoval Jagičev seminar. Poslušal je slavistična predavanja, kot so slovanska ljudska pesem, slovanska etnografija, skladnja, primerjalno glasoslovje in oblikoslovje glavnih slovanskih jezikov, slovanski akcent, zgodovino Slovanov v srednjem veku, nato staro cerkveno slovanščino z vajami in zgodovino slovanske filologije, podrobneje sta ga zanimali ruščina in srbohrvaščina. Kot bodoči učitelj je v prvem semestru vpisal še predavanje iz psihologije in v četrtem semestru gimnazijsko pedagogiko. Po eno predavanje je vpisal tudi na germanski filologiji (mladi Goethe) in filozofiji (Kant).⁵³

17. decembra 1905 je Mencej podal vlogo za opravljanje strogih izpitov in priložil disertacijo z naslovom *Syntaktische Eigentümlichkeiten der Sprache Trubar's* (Značilnosti skladnje Trubarjevega jezika), ki danes ni ohranjena. V oceni disertacije je Jagič pohvalil izbiro teme in poudaril pomen raziskav Trubarjevega jezika za ustrezno razumevanje aktualne jezikovne rabe. Ugotavlja, da delo zapolnjuje vrzel v zgodovinskih raziskavah jezika na področju skladnje. Druga polovica ocene je namenjena pretresu obravnave slovenskega glagola glede na glagolski vid, ki je po Jagičevi oceni najboljši in najbolj uspeli del disertacije. Mencej je v tem delu disertacije ugotavljal, da pri Slovencih upada jezikovni občutek za glagolski vid, zlasti pod vplivom nemškega jezika.⁵⁴ Glede na vsebino Jagičeve ocene lahko sklepamo, da je Mencej leta 1906 v reviji *Archiv für slavische Philologie* pod naslovom *Zur Präsensfrage perfektiver Verba im Slovenischen* (K vprašanju sedanjika dovršnih glagolov v slovenščini)⁵⁵ objavil del svoje disertacije. Mencej v razpravi namreč zagovarja tezo, da je sedanjiška raba dovršnih glagolov v slovenščini nastala kot posledica vpliva nemškega jezika in ni inherentna lastnost slovenske skladnje. Pri utemeljevanju svoje teze analizira zgodovinsko rabo dovršnih in nedovršnih glagolov v sedanjiku od *Brižinskih spomenikov* dalje – največ pozornosti namenja primerom iz Trubarjevih prevodov iz *Svetega pisma* in primerjavi z Wolfovimi rešitvami –, ter ugotavlja stanje v narečjih glede na knjižni jezik.

Glavni strogi izpit iz slovanske filologije je Mencej opravil 9. januarja 1906, stranski izpit iz klasične filologije pa 11. januarja 1906.⁵⁶

Mencej je bil še pred opravljanjem strogih izpitov 3. oktobra 1905 imenovan za suplenta za nemščino in slovenščino na Mestni višji realki v Idriji, oktobra 1909 je

53 Prim. UAW, Nationale, Josef Mencej.

54 UAW, personalna mapa z doktorskimi akti št. 1981 (Rigoroosenakt, RA 1981), ocena disertacije.

55 Prim. Josip Mencej: Zur Präsensfrage perfektiver Verba im Slovenischen. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 28 (1906), str. 40–51.

56 Prim. UAW, Rigoroosenprotokoll, Josef Mencej.

bil imenovan za rednega profesorja (pravi učitelj). V šolskih letih 1910/11–1913/14 in v prvem semestru 1914/15 je bil prideljen na državno gimnazijo v Kranju. Tam je poučeval latinščino in slovenščino⁵⁷ in v tem času v *Domu in svetu* objavil dve krajši oceni slovensko-ruskih prevodov,⁵⁸ avtor enega od prevodov je bil Ljudevit Pivko, tudi študent dunajske slovanske filologije. V Idriji je spet poučeval od februarja 1915 do konca prve svetovne vojne, ko je moral tako kot mnogi drugi učitelji zaradi italijanske okupacije Idrije oditi z realke.⁵⁹ Mencej je kariero srednješolskega profesorja nadaljeval na državni realni gimnaziji z nemškim učnim jezikom v Ljubljani.⁶⁰ V letih 1919–1920 je izdal dva učbenika srbohrvaščine oz. srbščine, *Kratko srbohrvaško slovnico za Slovence*⁶¹ in drugo izdajo pod naslovom *Kratka srbska gramatika in čitanka*.⁶² V politično-gospodarsko prelomnem letu 1929 je bil oktobra premeščen na realno gimnazijo v Novo mesto, tam je do aprila 1932 poučeval slovenščino, ruščino in srbohrvaščino, nato je bil premeščen v svojo zadnjo službo, na realno gimnazijo v Mariboru, kjer je le en semester poučeval slovenščino do upokojitve 28. junija 1932.⁶³ Mencej je bil eden od zbiralcev gradiva za Štrekljevo zbirko *Slovenskih ljudskih pesmi*.⁶⁴ Umrl je 15. avgusta 1959 v Ljubljani.

France Kidrič

Leta 2002 je izšel zbornik o Francetu Kidriču, v katerem so v posameznih prispevkih že predstavljeni Kidričev študij in delovanje na univerzi,⁶⁵ njegov doktorat,⁶⁶

57 Prim. Peto izvestje mestne realke v Idriji za šolsko leto 1905/6. Idrija: Mestna realka, 1906, str. 37–38; I. (IX.)–VI. (XIV.) izvestje c. kr. državne višje realke v Idriji za šolsko leto. Idrija: C. kr. realka, 1910–1915.

58 Prim. J. [Josip] Mencej Prešernov »Krst pri Savici« v novem ruskem prevodu. V: *Ljubljanski zvon*, let. 30 (1910), št. 9, str. 574. M. [Mencej], Dr. J. [Josip]: L. Tolstoj, *Ljudske pripovedke*. Prevedel dr. Ljudevit Pivko. Maribor 1913. V: *Ljubljanski zvon*, let. 33 (1913), št. 6.

59 Prim. Janez Kavčič: *Prva slovenska realka. Idrija 1901–1926*. Idrija: Mestni muzej, str. 68.

60 Prim. *Imenik šolskih oblastev, osnovnih, meščanskih in srednjih šol ter učiteljstva v Sloveniji*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1921, str. 157; *Letno poročilo III. državne, realne gimnazije v Ljubljani*. Ljubljana: Gimnazijsko ravnateljstvo, 1930, str. 3.

61 Prim. Josip Mencej: *Kratka srbohrvaška slovnica za Slovence*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1919.

62 Prim. Josip Mencej: *Kratka srbska gramatika in čitanka*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1920.

63 Prim. Milan Dodič: Na zavodu so poučevali. V: *25 let novomeške gimnazije. 1746–1971*. Novo mesto: Gimnazija, 1971, str. 305–315, tu str. 310; *Izvestje državne realne gimnazije v Mariboru za šolsko leto 1931/32*. Maribor: samozaložba, 1932, str. [3], 6; *Izvestje državne realne gimnazije v Mariboru za šolsko leto 1932/33*. Maribor: samozaložba, 1933, str. 4.

64 Prim. Monika Kropelj: *Karel Štreklj – iz vrelcev besedne ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001, str. 126.

65 Prim. Katja Sturm-Schnabl: France Kidrič (1880–1950), njegov študij in delovanje na dunajski univerzi. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 28–34.

66 Prim. Alojz Jembrih: France Kidrič v svetlu svojih pisama Vatroslavu Jagiću. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 90–98, tu str. 91–96.

njegova vloga v začetnih letih ljubljanske univerze⁶⁷ ter vsebina in pomen njegovih literarnozgodovinskih raziskav.⁶⁸ V zborniku so objavljeni tudi prepisi vseh dokumentov o Kidričevem študiju iz arhiva dunajske univerze.⁶⁹ Zato v predstavitvi življenja in dela Franceta Kidriča z osredotočenostjo na njegov študij podatke povzemamo večinoma, razen kjer ni izrecno drugače navedeno, po različnih mestih v navedenem zborniku.

France Kidrič se je rodil 23. marca 1880 v Radanski vasi pri Rogaški Slatini. Po osnovni šoli pri Sv. Križu pri Slatini se je vpisal na gimnazijo v Mariboru, kjer je maturiral leta 1902. Prvič se je na dunajsko univerzo vpisal v zimskem semestru 1902/03, in sicer na študij prava, v letnem semestru 1903 pa se je prvič vpisal na Filozofsko fakulteto, večino predavanj je obiskoval na slovanski filologiji, nekaj pa tudi na klasični filologiji in filozofiji, obiskoval je pedagogiko in psihologijo.⁷⁰ V Jagičevem seminarju je tudi sam predaval.

Januarja 1906 je Kidrič vložil prošnjo za opravljanje strogih izpitov. Priložil je disertacijo z naslovom *Geschichte der ersten Reform glagolitischer Kirchenbücher nach dem Tridentinerkonzil* (Zgodovina prvih reform glagolskih cerkvenih knjig po Tridentinskem koncilu). Tema disertacije so bile hrvaške glagolske liturgične knjige, ki jih je tiskala tiskarna Kongregacije za širjenje vere v Rimu v 17. stoletju. Kidrič je na podlagi samih tiskov in z upoštevanjem sekundarne literature pisal o zgodovinskih okoliščinah glagolskih liturgičnih tiskov v Rimu in o vlogi ključnih oseb (Ivan Tomka Mrvanić, Rafael Levaković, Danijel Grozdek, Francesco Ingoli, Franjo Glavinić, škofa Matoda Terleckoga in drugih) ter obravnaval jezik teh besedil, v katerem so se odražale težnje, da bi pravoslavne kristjane na Hrvaškem čim bolj zbližali z rimsko cerkvijo. Tako je pod vplivom ruskih uniatov, ki so v tem času delovali v Rimu, tradicija jezika hrvaškega glagoljaštva postopoma usihala pod vplivom cerkvene slovanščine vzhodnoslovanske redakcije.

Vatroslav Jagić je v oceni disertacije zapisal, da kandidat za nekatere svoje sklepe ni podal dovolj trdne argumentacije. Pohvalil je obravnavo »zunanje zgodovine« tiskanja glagolskih liturgičnih besedil v Rimu, pogrešal pa je natančnejšo

67 Prim. Darko Dolinar: France Kidrič in ljubljanska univerza 1918–1920. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 44–53.

68 Prim. Jože Lipnik: Dr. France Kidrič. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 12–27.

69 Prim. Priloga II: Dokumentacija o Kidričevem študiju (Sturm). V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 131–181.

70 Seznam vseh predavanj, ki jih je Kidrič vpisal na dunajski Filozofski fakulteti, je objavljen v *Kidričevem zborniku*, str. 135–147.

primerjavo s starejšimi tiski, kar je pripisal dejstvu, da kandidat do teh tiskov ni imel dostopa. Pred objavo⁷¹ bi bilo treba besedilo v določenih segmentih še razširiti oz. dopolniti.⁷² Jireček je v oceni bolj ali manj le povzel vsebino disertacije in podobno kot Jagić ugotavljal, da so pomanjkljivosti posledica nedostopnosti nekaterih obravnavanih tiskov.

Kidrič je glavni strogi izpit iz slovanske filologije opravil 3. junija 1906, promoviran je bil 18. julija 1906. Na dunajski univerzi je predavanja vpisal še po promociji v zimskem semestru 1906/07, na slovanski filologiji pri Jagiću in na klasični filologiji, in v letnem semestru 1907 pri Jagiću. V tem času je delal v knjižnici Inštituta za slovansko filologijo. Leta 1908 je dobil mesto v Dvorni biblioteki na Dunaju, kjer je od leta 1905 do 1919 delal tudi Ivan Prijatelj.⁷³ Spomladi leta 1914 je s štipendijo Ministrstva za uk in bogočastje potoval po Rusiji, najdlje se je zadržal v Moskvi. Od leta 1914 je na Dunaju ob zaposlitvi v Dvorni biblioteki poučeval ruščino ter bil izpitni nadzornik za ruščino in srbohrvaščino. Leta 1916 je bil med člani avstrijske znanstvene odprave v Srbijo, Črno goro in Albanijo, ki je za vojno zbirko Dvorne biblioteke med drugim popisovala stare rokopise in rokopise iz zasebne lastnine. Leta 1917 je sodeloval pri ustanavljanju revije *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* (1918–1931). V Dvorni biblioteki je bil leta 1918 imenovan za kustosa. V času od doktorata se je raziskovalno ukvarjal zlasti s slovenskim protestantizmom in tudi v vlogi za habilitacijo na dunajski univerzi aprila 1920 je kot habilitacijsko delo predložil monografijo o Trubarjevi *Cerkovni ordnini*. 24. julija 1920 je bil uradno potrjen kot privatni docent za slovansko filologijo s posebnim ozirom na južnoslovansko in rusko.

Vondrák ga je nameraval predlagati za svojega naslednika, vendar je Kidrič kariero nadaljeval na novoustanovljeni univerzi v Ljubljani. Univerzitetni svet ga je predlagal za rednega profesorja že oktobra 1919 – za isto profesuro se je potegoval tudi Ivan Grafenauer –, uradno je bil imenovan leta 1920. Dodeljena mu je bila stolica za zgodovino starejših slovanskih literatur s posebnim ozirom na slovensko.

Od leta 1920 do 1948 je bil profesor za starejšo slovensko književnost, po letu 1925 tudi za primerjalno književnost. Trikrat je bil dekan Filozofske fakultete (1922/23, 1936/37 in 1938/39), leta 1923/24 rektor Ljubljanske univerze.

71 Kidrič disertacije nikoli ni objavil.

72 O Jagićevi oceni disertacije prim. še Jože Pogačnik: Slovenska literarna veda ob ustanovitvi univerze. V: *Slavistična revija*, let. 42 (1994), št. 2–3, str. 355–366, tu str. 358.

73 France Koblar: Prijatelj, Ivan (1875–1937). V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Splet.

Leta 1938 je bil med ustanovitelji Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani (od 1948 SAZU), od leta 1945 do smrti 1950 pa predsednik SAZU. Leta 1948 je postal upravnik literarnega inštituta na SAZU (današnji Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede), v znanstvenem svetu inštituta sta bila med drugimi Ivan Grafenauer in Janko Šlebinger.

Kidričevo literarnozgodovinsko delo se v glavnem deli na dve področji: zgodovino slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti in prešernoslovje. Pregledu slovenskega slovstva se je posvečal zlasti pred drugo svetovno vojno, ko je v letih 1929–1938 v petih zvezkih izšla njegova *Zgodovina slovenskega slovstva*. Monografijo o Prešernu z naslovom *Prešeren 1800–1838* je objavil leta 1938, že pred tem je o Prešernu objavil posamezne študije. Po letu 1938 oz. 1939 je objavljal prešernoslovne in literarnozgodovinske razprave in se ukvarjal z biografiko. Načrtoval je izdajo drugega dela knjige o Prešernu, iz katere je objavil posamezna poglavja, leta 1950 je izšel še njegov *Prešernov album 1949*. S svojimi razpravami je v slovenski literarni vedi utemeljil pozitivistično-biografsko literarnovedno metodo. Umrli je 11. aprila 1950 v Ljubljani.

Sklep

Na sistemski in metodološki ravni se je sprva enotna filološka stroka, značilna za dunajsko slovansko filologijo, delila na posamezne discipline, načelno na jezikoslovje, literarno vedo in etnologijo. Doktorji znanosti dunajske slovanske filologije so postali vodilne osebnosti graške slovenistične stolice, in sicer Vatroslav Oblak, Karel Štrekelj in Rajko Nahtigal. Med prvimi štirimi rednimi profesorji ljubljanske univerze, imenovanimi leta 1919, so kar trije neposredno (Rajko Nahtigal, Ivan Prijatelj) ali posredno (Fran Ramovš, Nahtigalov učenec v Gradcu) izšli iz dunajske slovansko-filološke šole, leta 1920 je profesorsko mesto v Ljubljani zasedel še France Kidrič, Janko Šlebinger je bil ključna osebnost v razvoju slovenskega bibliotekarstva. Na dunajski slovanski filologiji so se izobrazili tudi številni srednješolski učitelji, ki so nato poučevali v različnih delih monarhije. Tako so mnogi študentje slovanske filologije, ne le tisti, ki so dosegli doktorski naziv, prispevali h kulturnemu in političnemu razvoju v svojih deželah,⁷⁴ zlasti v obdobju med obema vojnama.

---

74 Prim. Katja Sturm-Schnabl: Slovenistik an der Universität Wien als europäischer Beitrag. V: *Die Funktion der Slawistik im europäischen Bildungswesen*. Wieliko Tarnowo, Krakau, Sankt-Petersburg: Gelehrte Gesellschaft, 1997, str. 95–114, tu str. 101.

Seznam virov in literature

Arhivski viri

UAW – Archiv der Universität Wien (Arhiv Univerze na Dunaju):

Nationale (vpisnice): Kidrič, Franz; Mencej, Josef; Nachtigall, Raimund; Oblak, Vatroslav; Šlebinger, Johann.

Rigorozenakt (personalne mape z doktorskimi akti): št. 2130 (PN 2130: Kidrič, Franz), št. 1981 (RA 1981: Mencej, Josef), št. 1296 (RA 1296: Nachtigall, Raimund), št. 1637 (RA 1637: Šlebinger, Johann).

Rigorozenprotokoll (zapisniki doktorskih izpitov): Kidrič, Franz; Mencej, Josef; Nachtigall, Raimund; Oblak, Vatroslav; Šlebinger, Johann.

Spletni viri in spletna literatura

Koblar, France: Prijatelj, Ivan (1875–1937). V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Splet. <<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi469364/#slovenski-biografski-leksikon>>. (7. 12. 2018.)

Logar, Janez: Šlebinger, Janko, akademik (1876–1951). V: *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Splet. <<http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi659324/#slovenski-biografski-leksikon>>. (30. 11. 2018.)

Natisnjena literatura

Baudouin de Courtenay, Jan, Oblak, Vatroslav: *The correspondence between Jan Baudouin de Courtenay (1845–1929) and Vatroslav Oblak (1864–1896). The beginnings of the scientific study of minor Slavic languages*, ur. Rado L. Lencek. München: Slavica Verlag dr. Anton Kovač, 1992.

Ciperle, Jože, et al.: *Univerza v Ljubljani in njeni rektorji. 1. ponatis razstavnega kataloga iz leta 2001 s popravki, razširitvijo poglavij o virih in literaturi in z dodanim besedilom za 40. rektorja dr. Jožeta Mencingerja*. Ljubljana: Univerza, 2006.

Dodič, Milan: Na zavodu so poučevali. *225 let novomeške gimnazije. 1746–1971*. Novo mesto: Gimnazija, 1971, str. 305–315.

Dolinar, Darko: France Kidrič in ljubljanska univerza 1918–1920. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 44–53.

Dolinar, Darko: Kritične izdaje slovenskih tekstov v okviru slovanske filologije in nacionalne kulture. V: *Slavistična revija*, let. 54 (2006), št. 1, str. [1]–10.

Hafner, Stanislaus: Der Beitrag der Österreichischen Slawistik für das Erkennen und für den Aufbau der slawischen Nationalkulturen. V: *Die Slawischen Sprachen*, let. 55 (1997), str. 7–18.

- Hafner, Stanislaus: Die österreichische Slawistik und die Nationalkulturen der Südslawen. V: Richard Georg Plaschka in Karl Heinz Mack (ur.): *Wegenetz Europäischen Geistes: Wissenschaftszentren und geistige Wechselbeziehungen zwischen Mittel- und Südosteuropa vom Ende des 18. Jahrhunderts bis zum Ersten Weltkrieg*. München: Verlag für Gesellschaft und Politik, 1883, str. 223–238.
- Hafner, Stanislaus: Geschichte der österreichischen Slawistik. V: Josef Hamm in Günther Wytrzens (ur.): *Beiträge zur Geschichte der Slawistik in nichtslawischen Ländern*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1985, str. 11–88.
- Imenik šolskih oblastev, osnovnih, meščanskih in srednjih šol ter učiteljstva v Sloveniji*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1921.
- I. (IX.)–VI. (XIV.) izvestje c. kr. državne višje realke v Idriji za šolsko leto*. Idrija: C kr. realka, 1910–1915.
- Izvestje državne realne gimnazije v Mariboru za šolsko leto 1931/32–1932/33*. Maribor: samozaložba, 1932–1933.
- Jagoditsch, Rudolf: Die Lehrkanzel für slavische Philologie an der Universität Wien 1849–1949. V: *Wiener slavistisches Jahrbuch*, let. 1 (1950), str. 1–52.
- Jakopin, Franc: Krog Nahtigalovih korespondentov – jezikoslovcev in filologov. V: Franc Jakopin (ur.): *Nahtigalov zbornik. Slovansko jezikoslovje: prispevki z mednarodnega simpozija v Ljubljani 30. junija–2. julija 1977*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, str. 119–134.
- Jakopin, Franc: Vatroslav Oblak kot kritik v Jagičevem Arhivu. V: Alenka Šivic – Dular (ur.): *Vatroslav Oblak. Mednarodni simpozij Obdobja. Zbornik*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 1998, str. 53–61.
- Jembrih, Alojz: France Kidrič v svetlu svojih pisama Vatroslavu Jagiću. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 90–98.
- Kavčič, Janez: *Prva slovenska realka. Idrija 1901–1926*. Idrija: Mestni muzej, 1987.
- Kolarič, Rudolf: Prof. dr. Rajko Nahtigal. Življenje in delo. V: *Slavistična revija*, let. 1 (1948), št. 1–2, str. 95–100.
- Kropej, Monika: *Karel Štrekelj – iz vrelcev besedne ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.
- Letno poročilo III. državne, realne gimnazije v Ljubljani*. Ljubljana: Gimnazijsko ravnateljstvo, 1930.
- Lipnik, Jože: Dr. France Kidrič. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 12–27.
- Logar, Janez: Ob smrti Janka Šlebingerja. V: *Slavistična revija*, let. 4 (1951), št. 3–4, str. 283–285.
- Mencej, Josip: *Kratka srbohrvatska slovnica za Slovence*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1919.
- Mencej, Josip: *Kratka srbska gramatika in čitanka*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1920.

- Mencej, Josip: Zur Präsenfrage perfektiver Verba im Slovenischen. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 28 (1906), str. 40–51.
- Murko, Matija: Dr. Vatroslav Oblak. V: Fran Levec (ur.): *Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov VI*. Ljubljana: Slovenska matica, 1899, str. 142–313.
- Nachtigall, Rajko: Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte »Бесѣда трехъ святителей«. V: *Archiv für slavische Philologie* let. 23 (1901), str. 1–95.
- Nachtigall, Rajko: Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte »Бесѣда трехъ святителей«. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 24 (1902), str. 321–408.
- Nachtigall, Rajko: Zusätze und Berichtigungen zu »Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte »Бесѣда трехъ святителей« (Archiv XXIII—XXIV). V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 26 (1904), str. 473–477.
- Nahtigal, Rajko: France Prešeren (1800–1900). V: *Prešernov album 1800–1900 – Ljubljanski zvon*, let. 20 (1900), str. 720–722.
- Nahtigal, Rajko: Pisma Ivana Prijatelja s študijskega potovanja. V: *Ljubljanski zvon*, let. LVII (1937), št. 7–8, str. 301–313.
- Oblak, Vatroslav: Die kirchenslavischen Übersetzungen der Apokalypse. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 13 (1891), str. 25–67.
- Peto izvestje mestne realke v Idriji za šolsko leto 1905/6*. Idrija: Mestna realka, 1906.
- Pogačnik, Jože: Slovenska literarna veda ob ustanovitvi univerze. V: *Slavistična revija*, let. 42 (1994), št. 2–3, str. 355–366.
- Priloga II: Dokumentacija o Kidričevem študiju (Sturm). V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 131–181.
- Sigismund, Marcus: Die griechisch-lateinischen Apk-Bilinguen (und andere mehrsprachige Manuskripte der Apk). V: M. Sigismund, M. Karrer, U. Schmid (ur.): *Studien zum Text der Apokalypse* (ANTF47), Berlin: de Gruyter, 2015, str. 315–364.
- Sturm-Schnabl, Katja: France Kidrič (1880–1950), njegov študij in delovanje na dunajski univerzi. V: Jože Lipnik (ur.): *Kidričev zbornik*. Maribor: Slavistično društvo, 2002, str. 28–34.
- Sturm-Schnabl, Katja: Slovenistik an der Universität Wien als europäischer Beitrag. V: *Die Funktion der Slavistik im europäischen Bildungswesen*. Wieliko Tarnowo, Krakau, Sankt-Petersburg: Gelehrte Gesellschaft, 1997, str. 95–114.